БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО
СЕКЦИЯ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ НАУКИ

Станислава Иванова Начева

магистър по право, Университет Монпелие I, Франция

Презумпцията за невиновност в наказателния процес

АВТОРЕФЕРАТ

Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Наказателен процес

Научен ръководител: Доц. д-р Гергана Маринова

София, 2017

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на секцията по Наказателноправни науки при Института за държавата и правото при БАН от 12.07.2017 г.

Откритото заседание на научното жури за защита на дисертационния труд ще се проведе на 05.10.2017 г. (четвъртък).

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Обща характеристика на дисертационния труд……... 4

§1. Обект и предмет на научното изследване ……...4

§2. Значимост и актуалност на изследването ……...5

§3. Цел и задачи на научното изследване…….6

§4. Методи на изследване……6

§5. Обем и структура на дисертационния труд…….7

§6. Научен принос на дисертационния труд…….8

II. Съдържание на дисертационния труд …….10

§1. Увод ……10

§2. Глава първа ……10

§3. Глава втора ……..14

§4. Глава трета ……..18

§5. Заключение ……22

III. Списък на публикациите по темата на дисертацията ……22

I. Обща характеристика на дисертационния труд

§1. Обект и предмет на научното изследване

„Обвиняемият се смята за невинен до доказване на противното с влязла в сила присъда“ (чл. 16 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК). Това е известната презумпция за невиновност, която, формулирана по същия или сходен начин, може да бъде открита в множество международни актове, посветени на правата на човека, в актове на Европейския съюз (ЕС), в конституциите и наказателно-процесуалните кодекси на много държави. Формулирана по този на пръв поглед прост и ясен начин, презумпцията за невиновност съвсем не е приемана еднозначно. Достатъчно е да посочим съществуването на различни становища относно нейната правна природа – дали представлява презумпция, фикция и или нещо друго и какво е то; дали е принцип на наказателния процес или не и т.н. Наред с това тя има множество последици, които се проявяват в различни посоки и влиза в сложни взаимодействия с редица права и свободи (напр. свободата на словото) и наказателнопроцесуални институти (напр. мерките за процесуална принуда, които се вземат по отношение на обвиняемия). Всичко това прави теоретичните изследвания, посветени на презумпцията за невиновност, интересни и необходими.

§2. Значимост и актуалност на изследването

Актуалността и полезността на изследването се обосновава и от развитието на правната уредба и съдебна практика. През 2016 г. Комисията, Съветът и Парламентът на ЕС приемат, че съществуващата правна уредба на презумпцията за невиновност не е достатъчна. Те считат, че „установяването на общи минимални правила относно някои аспекти на презумпцията за невиновност …не могат да бъдат постигнати в достатъчна степен от държавите членки и следователно поради мащаба и последиците си могат да бъдат по-добре постигнати на равнището на Съюза“[1]. Затова в съответствие с принципите на субсидиарност и пропорционалност, уредени в член 5 от Договора за ЕС Комисията предлага, а Съветът и Европейският парламент приемат Директива (ЕС) 2016/343 от 9 март 2016 г. относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство.

В същото време Съдът по правата на човека в Страсбург непрекъснато развива и обогатява своята практика относно презумпцията за невиновност, постановявайки решения, изясняващи различни нейни аспекти. Тези решения пряко влияят върху българското законодателство и съдебна практика, затова трябва да бъдат познавани и анализирани.

[1] Параграф 49 от преамбюла на Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 г. относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство.

§3. Цел и задачи на научното изследване

Дисертационният труд си поставя за *цел* да направи всестранен анализ на презумпцията за невиновност, като изясни нейната правна природа, основни аспекти, последици, значението й за наказателния процес. Постигането на тази цел преминава през изпълнението на редица конкретни *задачи*:

- анализ на теоретичните схващания на български и чуждестранни учени относно същността и значението на презумпцията за невиновност;
- анализ на правно-нормативното закрепване на презумпцията за невиновност и нейните последици в българския НПК;
- проучване на решенията на Съда в Страсбург, изясняващи отделните аспекти на презумпцията за невиновност;
- проследяване на историческото развитие на презумпцията; представяне на съвременното й закрепване в международни и европейски актове; сравнително-правен анализ на уредбата й в законодателствата на други държави.

§4. Методи на изследване

В дисертационния труд са използвани традиционните за подобен вид изследвания *методи*: историкоправен, сравнителноправен, функционален и систематичен анализ, синтез, обобщение и др.

§5. Обем и структра на дисертационния труд

Дисертационният трд е в обем от 186 страници, включително съдържание, списък на използваната литература, азбучен указател на цитираните решения на Европейския съд по правата на човека, азбучен указател на използваните съкращения, азбучен указател на цитираните международни актове и закони и декларация за оригиналност. Съдържа 218 бележки под линия. Библиографията включва 190 публикации на кирилица и латиница (английски и френски език).

Използвани са речници, сборници, нормативни актове, изследвани са чждестранни законодателства (главно на европейски държави), разглеждани са достъпните в интернет закони, статии, анализи на български, френски и английски език.

Анализирана е практиката на Европейския съд по правата на човека и практиката на българските съдилища (решения на ВКС, тълкувателни решения на ВКС, решения на Конституционния съд и решения на първоинстанционен или възивен съд). В изследването е направено позоваване общо на 94 решения на съда в Страсбург, които са изведени накрая на дисертацията.

В структурно отношение дисертацията се състои от увод, изложение, развито в три глави, и заключение. Главите съдържат от 2 до 6 параграфа, в които отделните въпроси от предмета на изследване са тематично обособени в заглавия и подзаглавия, означени чрез точки с римски и арабски цифри. След заключението е посочена използваната литература.

§6. Научен принос на дисертационния труд

Научните приноси на дисертационния труд могат да бъдат представени по следния начин:

- Дисертацията представлява всестранен анализ на презумпцията за невиновност в наказателния процес;
- За пръв път в българската процесуална литература е анализирана Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 г. относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство в частта й относно презумпцията за невиновност. Направен е изводът, че българският НПК и съдебна практика съответстват на изискванията, поставени от нея;
- Формулирани са нови аргументи в подкрепа на становището, че презумпцията за невиновност не е нито презумпция, нито фикция, а обективно правно положение, което съпътства фигурата на обвиняемия в целия наказателен процес;
- Обосноваван е изводът, че презумпцията за невиновност едновременно е основен принцип на наказателния процес, основна гаранция на правото на защита и елемент от правото на справедлив процес, закрепено в ЕКПЧ.
- В научния труд подробно са представени последиците от съществуването на презумпцията за невиновност. Установено е

влиянието й в материята на доказването като основните последици от нейното приложение се изразяват при определянето на тежестта на доказване и в правилото, което гласи, че всяко съмнение се тълкува в полза на обвиняемия (*in dubio pro reo).*

Друга важна последица от приложението на презумпцията за невиновност е правото на обвиняемия да запази мълчание и да не се самообвинява, чието съдържание и значение е изяснено в дисертационното изследване чрез редица примери от практиката на Европейския съд по правата на човека. Анализиран е институтът на самопризнанието, конфликтът между презумпцията за невиновност и свободата на словото.

Обоснован е изводът, че задължението на държавните органи да съблюдават презумпцията за невиновност предпоставя и недопустимост на ограниченията на правата на обвиняемия, надхвърлящи необходимото за осъществяване на правосъдието. Това обуславя пряката връзка между презумпцията за невиновност и мерките за процесуална принуда, които могат да бъдат наложени на обвиняемия.

- Представени са релевантни решения на Европейския съд по правата на човека;

- Направено е сравнително-правно изследване на редица въпроси, свързани с презумпцията за невиновност, което включва не само анализ на чужди законодателства, но и представяне на теоретичните виждания на водещи чуждестранни учени.

II. Съдържание на дисертационния труд

§1. Увод

В уводната част на дисертационния труд са изложени актуалността и полезността на изследването, уточнена е целта му и е обяснено чрез изпълнението на кои задачи тя може да бъде постигната. Изложена е структурата на дисертацията и накрато са представени основните три глави.

§2. Глава първа: Историческо развитие на презумпцията за невиновност

Изследването на презумпцията за невиновност започва с кратък и систематизиран исторически анализ, който проследява възникването и утвърждаването й. Неговата цел е да се уточни какво е влиянието на наследството от миналото върху сегашното разбиране за презумпцията за невиновност. Трябва да се има предвид обаче, че връщайки се назад във времето, не можем да говорим за презумпция за невиновност, а по-скоро за съществуването на наченки, които могат да бъдат свързани с идеята за презумпцията за невиновност. Историческият анализ започва с римското право, в което се откриват едни от първите следи от презумпцията за невиновност. Ретроспекцията трябва да се разпростре до времето на Френската Революция, благодарение на която презумпцията за невиновност е закрепена като основно човешко право.

Параграф 1 разглежда презумпцията за невиновност в римското право. Римските юристи за пръв път разработват презумпции като правно-технически средства и прилагат презумпцията като логическа операция,

когато „преки доказателства за съществуването на един подлежащ на доказване факт липсват…..за съществуването на подлежащия на доказване факт съдията заключва от друг, установен факт“[2]. В епохата на Древния Рим са положени основите на наказателно-процесуалното право, което се явява синтез на достиженията на общочовешката правна култура, оказвала своето влияние в продължение на векове[3].

Параграф 2 е посветен на приноса от систематизирането на правните източници извършено от глосаторите и постглосаторите. Глосаторите са първите, които разработват теория за презумпциите на базата на множеството правни източници[4]. В началните сборници презумпцията за невиновност не се споменава. Презумпция за добросъвестност (*praesumptio bonitatis*) се появява около 1234 г. в Глоса Ординариа на Акурсий[5], който създава тази сбирка от най-добрите глоси на съвременници и предшественици, така прочута, че съдилищата навремето са я използвали като закон[6]. Еволюция в сферата на доказването в наказателно- правната материя се наблюдава едва при пост-глосаторите.

Параграф 3 е посветен на презумпцията за невиновност – от Средновековието до Декларацията за правата на човека и гражданина от 1789 г. като е обърнато специлно внимание на опита на Франция. В исторически план развитието на презумпцията за невиновност във Франция не преминава гладко и последователно. В последните години на XVIII в. действията на кралската власт са насочени към подобряване на статута на обвиняемия. В навечерието на Революцията критиката към

[2] **АНДРЕЕВ, Михаил**. Римско частно право. София, Тракия-м, 1993, 416с.
[3] **ВУЧКОВ, Вучков.** Предмет и тежест на доказване в наказателното производство. София, Сиби, 2008, с. 170

[4] **GOURON**, **A**. Aux racines de la theorie des presomptions. Paris, 1993, p. 164s.
[5] **Glossa Ordinaria d'ACCURSE**
[6] **ТОРБЕВ, Цеко.** Цит. съч., с. 89

правосъдието нараства, общественото мнение показва желание за промяна и осигуряване на защитата на правата на обвиняемия.

Затова съвсем естествено и логично презумпцията за невиновност намира място в Декларацията за правата на човека и гражданина от 1789 г. (Декларацията). Чл. 9 от Декларацията гласи: „Всеки човек се предполага, че е невинен, докато неговата вина не бъде доказана. Ако се сметне за нужно неговото задържане, то всяка строгост, която не е необходима за неговото задържане, се наказва от закона“. По-късно разпоредбата преминава и в Конституцията на революционна Франция от 1791 г. Разпоредбата забранява предварителното предположение на вината, утвърждава съществуването на съмнения във вината или невинността, институционализира несигурността до края на съдебния процес, имплицитно осъжда формалната система за оценка на доказателствата от средновековния наказателен процес, според която доказателствата и средствата за тяхното установяване имат предварително определена сила. Презумпцията за невиновност в Декларацията от 1789 г. е оказала съществено влияние върху развитието на правата на човека и правната мисъл.

Параграф 4 обръща внимание на развитието на презумпцията за невиновност в българския наказателен процес. За съществуване на презумпция за невиновност или някакво правило, което да осигурява статута на невиновен на обвиняемия, изобщо не може да става на въпрос преди Освобождението на България от османско иго през 1878 г. и възстановяването на българската държавност.

Презумпцията за невиновност е законодателно закрепена за пръв път в чл. 8, ал. 1 на Наказателно-процесуалния кодекс на България от 1952 г. Влизането в сила на този кодекс се превръща в нормативна основа за укрепването на презумпцията за невиновност в съдебната практика на

Върховния съд: тя вече не е считана за предположение за невинност; утвърждава се нейното действие до „доказване на противното“, както и положението, че обвиняемият не носи никаква доказателствена тежест. Разпоредбата на чл. 14, ал. 2 от НПК от 1974 г. внася някои изменения в текста на презумпцията за невиновност. Предвижда, че обвиняемият се счита невинен до „завършване на наказателното производство с влязла в сила присъда“. Освен промените, въведени относно презумпцията за невиновност, НПК от 1974 г. закрепва законодателно и редица положения, които произтичат от нея и осигуряват прилагането й в процеса на доказване. През 2005 г. се приема нов Наказателно-процесуален кодекс, който възприема всичко положително от стария НПК, в т.ч. и разпоредбата за презумпцията за невиновност, която намира своето място в чл. 16 от НПК: „Обвиняемият се смята за невинен до установяване на противното с влязла в сила присъда“.

В **параграф 5** е представено историческо развитие на презумпцията за невиновност в международен план и в правото на Европейския съюз. Посочени са текстовете, които предвиждат презумпцията за невиновност: чл. 11 от Всеобщата декларация за правата на човека, приета на 10.12.1948 г. от Общото събрание на ООН; Чл. 6, т. 2 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. Основната разлика между ЕКПЧОС и другите международни договори за правата на човека е създаденият механизъм за защитата на декларираните права - Европейският съд по правата на човека. Направен е преглед на релевантните решения на Съда в Страсбург, които уточняват същността, измерението и значението на презумпцията за невиновност. Презумпцията за невиновност изрично е закрепена и в други международни актове: чл. 14, ал. 2 от Международния пакт за граждански и политически права

(МПГПП), чл. 48, т. 1 от Хартата на основните права на Европейския съюз; чл. 66 от Статута на Международния наказателен съд.

Особено значение за развитието на правната уредба на презумпцията за невиновност има Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 г. относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство. По тази причина тя е обект на задълбочен анализ.

В директивата презумпцията за невиновност е уредена като солидна основа на правото на справедлив процес, което обосновава нуждата от общи минимални стандарти за изграждане на доверие между държавите членки и чувството на по-голяма сигурност на самите европейски граждани, когато знаят, че трансграничното съдебно сътрудничество се прилага реално. Обърнато е специално внимание на: забраната обвиняемият да бъде публично представян за виновен в решения или изявления на официални органи преди постановяването на окончателна осъдителна присъда[7]; на тежестта на доказване, която лежи върху обвинението и всяко съмнение относно вината следва да се тълкува в полза на обвиняемия; на правото на обвиняемия да не се самоуличава и да не оказва съдействие на разследването; на правото на обвиняемия да запази мълчание; на правото на лицата да присъстват на съдебния процес.

§3. Глава втора: Същност на презумпцията за невиновност

[7] В съответствие с практиката на ЕСПЧ: Решение от 25 март 1983 г. по дело **Minelli c/ Swisse**; решение от 10 февруари 1995 г. по дело **Allenet de Ribemont c/ France**; Решение от 27 януари 2015 г. по дело **Тони Костадинов с/ България**.

Глава втора е посветена на същността на презумпцията за невиновност. В нея подробно са разгледани българските теории и тези, застъпени в чужди доктрини.

В **параграф 1** последователно е разгледано какво представляват според теорията на правото презумпциите и какво фикциите, а на тази основа и въпросът дали презумпцията за невиновност може да бъде приобщена към една от двете юридически категории или не, както и аргументите за това.

След обобщаване на теорията са направени изводи, че презумпцията за невиновност не може да бъде считана за същинска презумпция, тъй като не влиза в нито една от категориите на съществуващите вече презумпции. В същото време, въпреки че на пръв поглед презумпцията за невиновност може да бъде оприличена на фикция, с оглед на наказателния процес това не може да бъде установено. Тя може да бъде разгледана като отделна правна категория, в която да бъдат припознати някои от характерните белези на презумпциите или фикциите. Най-точно и непротиворечиво остава определението на акад. Павлов, според когото „тя се явява обективно правно положение, което неизменно съпътства фигурата на обвиняемия до влизането на присъдата в сила, без да се влияе от предположение за виновност, до което могат да дойдат едни или други субекти на процеса или което възниква поради това, че лицето е привлечено към наказателна отговорност при условията и по реда предвидени в закона“.[8]

Параграф 2 е озаглавен презумпцията за невиновност: правен принцип, основно право или основна гаранция на правото на защита. Той допринася за изясняването на същността на презумпцията за невиновност

[8] **ПАВЛОВ, Стефан.** Осигуряване на гражданите право на защита в наказателния процес на НРБ. София, 1986, с. 100.

от друга гледна точка. Представени са различни научни становища и юриспруденцията на европейско и национално ниво, вкл. чрез конкретни примери как е възприемана презумпцията за невиновност в някои европейски държави, от различните автори и като цяло в европейското право. Основен принцип на наказателния процес (както е във френската наука), основна гаранция на правото на защита (както преобладаващо е възприето в българската правна теория), принцип и елемент от правото на справедлив процес (според практиката на Съда в Страсбург), презумпцията за невиновност присъства в правото на всички държави-членки на Европейския съюз, въпреки че е утвърдена различно във всяка една от тях. Разбира се тези определения не е задължително да бъдат алтернативни. Възможен е извод, че презумпцията за невиновност попада в няколко категории едновременно.

Въпреки че основната част от учените по наказателен процес, разглеждащи презумпцията за невиновност в България, я определят като основна гаранция на правото на защита, без да й придават статуса на правен принцип, някои от теоретиците на правото категорично я определят като такъв[9]. Аз също считам че тя трябва да бъде призната за основен принцип на наказателния процес. Аргументите ми за това са следните. 1) Тя без колебание може да бъде определена като „общо ръководно положение“, което е общоприето, утвърдено и приложимо[10], т.е. несъмнено притежава най-характерния белег на правните принципи. 2) Ако беше единствено гаранция на правото на защита, презумпцията за невиновност не би трябвало да надхвърля неговите измерения. А това не е

[9] **ВЪЛЧЕВ, Даниел**. Лекции по обща теория на правото. София, Сиела, 2016, с. 196. Споровете около понятието и основните белези и функции на правните принципи са особено актуални днес. Вж. **ВЪЛЧЕВ**, **Даниел**. Цит. съч., 190-199. **ТАШЕВ, Росен.** Цит. съч., 211-227. **СТОИЛОВ, Янаки.** Нормативни функции на правните принципи. – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2016, 218-229; **ТОПЧИЙСКА, Деница**. Принципите като елемент от правната система. - В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2016, 230-236.

[10] **ТАШЕВ, Росен**, Цит. съч.

така – нейните последици далеч не касаят само правото на защита на обвиняемия, а имат важно значение и за процеса на доказване. 3) Фактът, че презумпцията за невиновност в България се разглежда като гаранция на правото на защита, по никакъв начин не пречи тя да бъде определена и като основен правен принцип. Самите принципи формират система и се гарантират, допълват и влияят един на друг. Често един принцип се явява основна гаранция на друг или други принципи. Ярък пример, който може да се даде е с основното начало на независимост на съда, прокурора и разследващите органи и подчинението им само на закона в наказателния процес, който е във връзка и взаимодействие с всички останали основни принципи, но най-вече с принципа за оценка на доказателствените материали по вътрешно убеждение. Независимостта на съдебните органи е важна гаранция за изграждане на процесуална самостоятелност за взимане на решения по вътрешно убеждение. 4) Самият факт, че презумпцията за невиновност е изрично закрепена в Конституцията (чл. 31, ал. 3), в НПК (чл. 16), както и в редица международни актове, също води към извод, че има по-голяма самостоятелност и значение от това да бъде просто някаква гаранция, пък било то и на принципа за осигуряване на гражданите право на защита. ЕСПЧ, със своята практика, не спира да подчертава безспорното значение на презумпцията за невиновност във всяка правова държава. 5) В повечето от другите европейски държави презумпцията за невиновност е възприемана именно като правен принцип[11].

Освен същността на презумпцията за невиновност в България са разгледани и редица примери за това как тя е възприемана в други държави, което допринася да се стигне до извода, че презумпцията за невиновност следва да се разглежда като основен принцип на българския

[11] Фактът, че презумпцията за невиновност е считана за правен принцип не изключва тя да бъде разглеждана и като право на обвиняемия - право да бъде считан за невинен до доказване на противното с влязла в сила присъда. Това най-ясно се извежда от ЕКПЧОС.

наказателен процес. Представлявайки част от системата от основни принципи, тя взаимодейства с всички тях, като най-тясна е връзката й с правото на защита. Извън всякакво съмнение е, че презумпцията за невиновност гарантира този принцип. Пренебрегването на презумпцията за невиновност води до тежко посегателство върху правото на защита на обвиняемия, води до опасността да се осъждат невинни хора. В този смисъл се изказва и акад. Стефан Павлов: „Изоставянето на презумпцията за невиновност неизбежно води до възкресяването на презумпцията за виновност, абсолютно несъвместима със същността, задачите и организацията на социалистическия наказателен процес.“[12]. Намирам за напълно приемливо презумпцията за невиновност да бъде разглеждана и през призмата на правата на човека, т.е. да бъде разглеждана като право на обвиняемия – право да бъде смятан за невинен до доказване на противното с влязла в сила присъда. В подкрепа на едно такова виждане е фактът, че тя е закрепена в множество международни актове, посветени именно на правата на човека: ЕКПЧОС, МПГПП, Хартата на основните права на Европейския съюз, Статута на Международния наказателен съд. При това в някои от тях тя е формулирана изрично именно като право на обвиняемия. Например чл. 11 (1) от Всеобщата декларация за правата на човека гласи: „Всеки човек, който е обвинен в престъпление, има право да бъде считан за невинен до доказване на неговата вина, в съответствие със закона, в публичен процес, по време на който са му били осигурени всички необходими гаранции за неговата защита“.

§4. Глава трета: Правни последици на презумпцията за невиновност

[12] **ПАВЛОВ, Стефан**. Осигуряване на гражданите право на защита в наказателния процес на НРБ. София, Изд. БАН, 1986.

Разглеждана в различни аспекти - като правен принцип, процесуална гаранция за осигуряване на правото на защита или основно право на всеки човек, презумпцията за невиновност безспорно представлява обективно правно положение, което съпътства обвиняемия до приключване на наказателно производство. То определя и задължението на публичните власти, спазвайки разпоредбите на чл. 31, ал. 3 от Конституцията на Република България и чл. 16 от НПК да зачитат презумпцията за невиновност и да третират обвиняемия като невиновен до установяване на противното с влязла в сила присъда.

Презумпцията за невиновност има както теоретично така и практическо значение. По тази причина в дисертационния труд тя е изследвана не само в концептуален план, но и с оглед на приложението й. В глава трета подробно са представени последиците от съществуването на презумпцията за невиновност. Установено е влиянието на презумпцията за невиновност в материята на доказването като основните последици от нейното приложение се изразяват при определянето на тежестта на доказване и в правилото, което гласи, че всяко съмнение се тълкува в полза на обвиняемия (*in dubio pro reo).* Посочените правила са намерили наказателноправната си уредба в предписанията на чл. 103 от НПК и представляват част от процесуалните норми, предназначени да гарантират правното положение на обвиняемия, произтичащо от презумпцията за невиновност по чл. 16 от НПК. Приложението на презумпцията за невиновност води до освобождаването на обвиняемия от задължението да доказва невинността си и натоварва главния обвинител по делото да докаже обвинението във всичките му елементи (**параграф 1**). С доктрината у нас и в чужбина, и анализът на разпоредби от НПК и решения на Европейския съд в Страсбург доказват безспорно, че това е основната и най-важна последица от приложението на презумпцията за

невиновност. Разгледано е правилото *in dubio pro reo*(**параграф 2**), според което когато обвинението не е доказано по несъмнен начин, подсъдимият следва да бъде оправдан, защото осъдителната присъда не може да почива върху предположение за вина. Изтъкната е разликата между използваните термини у нас и в други европейски държави относно тълкуването на съмненията „в полза на обвиняемия“ като е подчертано, че в България, когато съществуват съмнения относно вината на обвиняемия те не се тълкуват в ничия полза, а се предприемат допълнителни действия по разследването и съдебни следствени действия, с които те да бъдат отстранени, ако това е възможно. В противен случай досъдебното производство се прекратява, а съдебното завършва с оправдателна присъда. Изискването *in dubio pro reo* е засегнато и в приетата Директива (ЕС) 2016/343. В нея не се споменава за тълкуване на съмнения в „полза на обвиняемия“ - разбиране отдавна утвърдено в България.

Друга важна последица от приложението на презумпцията за невиновност е правото на обвиняемия да запази мълчание и да не се самообвинява (**параграф 3**), чието съдържание и значение е изяснено в дисертационното изследване чрез редица примери от практиката на Европейския съд по правата на човека. Ако обвиняемият избере да не се възползва от правото си на мълчание, той може да даде обяснения или да направи самопризнание. Анализирайки института на самопризнанието (**параграф 4**) е установено, че по доказателствена стойност е приравнено на всички останали доказателствени материали, което безспорно се дължи на засилването на действието на презумпцията за невиновност.

Последиците от приложението на презумпцията за невиновност не се изчерпват с правилата в областта на доказването. Обвиняемият има право да бъде считан за невиновен и извън процеса. Презумпцията за невиновност очертава границите на медийната свобода за информиране на

обществото. Тя всякога ще бъде погазена, когато официално изявление, отнасящо се до обвиняемия отразява усещането, че той е виновен преди вината му да е била установена с влязла в сила присъда. [13] По тази причина в **параграф 5** подробно е разгледан съществуващият конфликт между презумпцията за невиновност и свободата на словото. И двете са в основата на всяка демократична държава, което прави този конфликт практически неразрешим. В дисертационния труд е направен обширен преглед на практиката на Съда в Страсбург, която спомага за установяването на баланс между тях.

В **параграф 6** е обоснован изводът, че задължението на държавните органи да съблюдават презумпцията за невиновност предпоставя и недопустимост на ограниченията на правата на обвиняемия, надхвърлящи необходимото за осъществяване на правосъдието, въведена изрично с чл. 31, ал. 4 от Конституцията на Република България, редица международни договори и практиката на ЕСПЧ. Това обуславя пряката връзка между презумпцията за невиновност и мерките за процесуална принуда, които могат да бъдат наложени на обвиняемия в случаите и по реда, предвидени в НПК. Безусловно с мярката за неотклонение задържане под стража в най-висока степен се ограничават личните права и свободи на обвиняемия, чието правно положение изисква намирането на „справедливо равновесие" между обществения интерес, който независимо от презумпцията за невинност надделява над правото на зачитане на личната свобода.[14] В същия контекст напълно актуално звучи и днес записаното от Монтескьо в „Духът на законите", че "Когато невинността на гражданите не е осигурена, не е осигурена и тяхната свобода"[15]. Тази негова мисъл ясно илюстрира неразривната връзка между статута на обвиняемия в

[13] CEDH **Gutsanovi c/ Bulgarie**, 15 Octobre 2013 (ЕСПЧ, 15 октомври 2013 г., Гуцанови с/у България)
[14] ЕСПЧ, 6.04.2000 г., Labita v.Italy
[15] **MONTESQUIEU.** De l'ésprit des lois. Tome I, p. 197: Quand l'innocence des citoyens n'est pas assure, la liberte ne l'est pas non plus"

наказателния процес и това, което е най-важно за човека – неговата свобода.

§5. Заключение

Дисертационният труд завършва със заключение, в което в синтезиран вид е направено обобщение да цялото изследване.

III. Списък на публикациите по темата

§1. Публикации по темата на дисертационния труд

- Презумпцията за невиновност-приложение и ефективност. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото, ТОМ VIII, София, 2013, с. 437-450.

- Презумпцията за невиновност и свободата на словото. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото, ТОМ X, София, 2015, с. 434-444.

- Предложение за Директива на Европейския Парламент и на Съвета относно укрепването на някои аспекти на презмпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес. - Норма, 2015, №6, с. 84-95, www.norma.bg

- In dubio pro reo или съмненията се тълкуват в полза на обвиняемия. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото, ТОМ XIII, София, 2015, с. 210-214.

- Презумпцията за невиновност и самопризнанието. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото, ТОМ XIV, София, 2016, с. 224-227.

§2. Други публикации

- Помилването във Франция и България. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото, ТОМ VII, София, 2012, с. 98- 105.